

6. Фіцула М.М. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання [Текст]: навч.-метод. Посібник. Вид. 2-ге, перероб. та допов. Т.: Навчальна книга. Богдан, 2008. 432 с.

Марія Шпак

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА ВИЩОЇ ШКОЛИ» ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Важливим завданням професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти є формування у них загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, необхідних для успішної професійної самореалізації, виконання в подальшому трудових функцій. Значною мірою цьому сприяє навчальний курс «Психологічна служба вищої школи», який належить до циклу професійної підготовки майбутніх психологів. Він розкриває основні положення теорії і практики функціонування психологічної служби в закладах вищої освіти, яка відповідно до статті 76 Закону України «Про освіту» діє в системі освіти [1].

Згідно з «Положенням про психологічну службу у системі освіти України» метою діяльності психологічної служби є «сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти» [2, с. 1-2]. Визначено, що психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти здійснюють практичні психологи [1; 2]. З огляду на це, даний курс ознайомлює студентів з нормативно-правовими, етичними та організаційно-методичними аспектами діяльності практичного психолога в закладах вищої освіти.

Здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти набувають знань та умінь, необхідних для професійної діяльності практичних психологів у вищій школі. Вони детально ознайомлюються з основними завданнями, функціями, напрямками діяльності психологічної служби і видами роботи практичного психолога у виші, оволодівають методикою роботи практичного психолога з студентами і викладачами. Також мають можливість проводити психологічне дослідження професійно-особистісного розвитку майбутніх фахівців з використанням комплексу психодіагностичних методик і на цій підставі визначають види та форми надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу, розробляють психологічні рекомендації і поради для студентів та викладачів. Відтак, зазначений курс сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх психологів, розвитку у них професійно значущих якостей особистості.

Навчальний матеріал чітко структурований відповідно до програми курсу. Вона передбачає науково обґрунтований, логічний та послідовний виклад основних теоретичних положень на лекційних заняттях із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Метою семінарських занять є поглиблене вивчення студентами теоретичного матеріалу, оволодіння основними поняттями і категоріями психологічної науки, критичний аналіз та оцінювання наукових концепцій, теоретичних підходів тощо. Вони орієнтовані на формування у майбутніх психологів умінь та навичок аналізувати, класифікувати, порівнювати та узагальнювати матеріал. Так, на лекційних та семінарських заняттях з цього курсу студенти ознайомлюються з предметом, метою та завданнями психологічної служби в системі освіти. Вивчають структуру, особливості управління та зміст діяльності психологічної служби. Аналізують принципи, функції та напрями діяльності психологічної служби в закладах освіти. На основі теоретичного вивчення наукових джерел здійснюють порівняльний аналіз особливостей розвитку і функціонування психологічної служби в Україні та за кордоном. При цьому в контексті аналізу основних проблем діяльності психологічної служби в системі освіти та викликів, які нині стоять перед

нею, важливим, як справедливо зазначає В.Г. Панок, має бути «розуміння служби як єдиної, цілісної структури, що забезпечує психологічний супровід усіх учасників освітнього процесу, має єдину мету і завдання своєї діяльності, застосовує науково обґрунтовані методи надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги та забезпечує психологічну підтримку освітніх реформ» [3, с. 15].

На початковому етапі вивчення курсу з'ясуванню нами уявлень студентів про специфіку роботи психолога в закладах освіти сприяють цікаві творчі завдання. Наприклад, ми пропонуємо написати невеликий твір-роздум на одну із запропонованих тем: «Моя майбутня професія – практичний психолог», «Що для мене означає бути успішним практичним психологом?», «Мій перший робочий день на посаді практичного психолога у вищому навчальному закладі». Завдання такого типу дають можливість викладачеві визначити уявлення студентів про вимоги до професійної діяльності та особистості психолога. Формуванню позитивної мотивації навчання та правильних уявлень про майбутню професію сприяють такі інтерактивні ділові ігри, як: «Міфи і правда про професію психолога», «Яким повинен бути сучасний практичний психолог?», «Соціальні очікування стосовно професійної діяльності практичного психолога у закладі освіти». Відповідно до цього, студенти вивчають Етичний кодекс психолога, основні права та обов'язки практичного психолога вищої школи, визначають тенденції та перспективи розвитку психологічної служби в системі освіти.

Одним із завдань курсу «Психологічна служба вищої школи» є засвоєння студентами знань про зміст та основні види діяльності практичного психолога у закладах вищої освіти, форми та методи здійснення психологічної просвіти, профілактики, психологічної діагностики, психокорекції, консультивання. На основі ознайомлення з нормативно-правовими документами, теоретичними працями вітчизняних та зарубіжних учених, практичним досвідом роботи психологів в закладах освіти студенти розробляють авторську модель психологічної служби закладу вищої освіти, визначають її основні завдання та струк-

туру. З цією метою створюють електронні презентації, схеми, малюнки, описи. Наводять власні аргументи та обґрунтовують умови ефективності діяльності психологічної служби у ЗВО. Свої творчі проєкти презентують та захищають на заняттях з цього курсу. Такі завдання сприяють розвитку креативності та умінню гнучко мислити.

На думку Н.В. Чепелевої та Н.І. Пов'якель, «загальною метою психологічної служби у вищих закладах освіти є сприяння особистісному зростанню та професійному становленню студентів» [5, с. 2]. З огляду на це, зміст курсу насамперед спрямований на ознайомлення майбутніх психологів з основними видами роботи та формами надання психологічної допомоги студентам у процесі їх навчання в закладах вищої освіти. З метою формування практичних умінь і навичок, спрямованих на подолання різних психологічних проблем студентів (мотиваційного, навчально-професійного, поведінкового характеру та ін.), на лабораторних заняттях майбутні психологи вчаться розробляти методичні матеріали щодо психологічного супроводу освітнього процесу, наприклад: зміст просвітницьких та профілактичних бесід, програми тренінгових занять, психологічні рекомендації та поради студентам для забезпечення позитивного емоційного самопочуття під час заліково-екзаменаційної сесії, зниження у них рівня емоційного напруження та надмірного хвилювання у конкретних навчальних чи професійних ситуаціях.

Важливим завданням психологічної служби в закладах вищої освіти є також надання психологічної допомоги викладачам [4]. Адже діяльність викладача пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням. Відтак, майбутні психологи на лекційних та семінарських заняттях вивчають та здійснюють порівняльний аналіз концептуальних моделей взаємодії практичного психолога і педагога в контексті різних підходів (психоаналітичного; біхевіорального; гуманістичного; психогігієнічного). На лабораторних заняттях з курсу самостійно виконують практично зорієнтовані завдання, а саме: здійснюють психологічний аналіз конкретних педагогічних ситуацій, кейсів; визначають тематику, форми і методи просвітницької та консульта-

тивної роботи практичного психолога з викладачами закладів вищої освіти; розробляють психологічні рекомендації педагогам з метою психологічної профілактики синдрому «емоційного вигорання»; поради щодо успішного розв'язання педагогічних конфліктів зі студентами та підвищення ефективності педагогічної взаємодії в системі «викладач-студент» загалом. Проведення занять із застосуванням інтерактивних методів роботи (мозковий штурм, дискусії, диспути, ділові ігри, розв'язання проблемних ситуацій) сприяє діалогічному спілкуванню та суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладача зі студентами.

Крім цього, даний курс передбачає оволодіння знаннями про організаційно-методичні аспекти роботи практичного психолога. Так, майбутні психологи повинні знати основне призначення та функції кабінету практичного психолога в закладах вищої освіти, вимоги до його навчально-методичного забезпечення та естетичного й матеріально-технічного оформлення; повинні уміти відповідно до цих вимог правильно організувати своє робоче місце. Водночас одним із важливих завдань курсу є ознайомлення студентів з різними видами документації практичного психолога (нормативно-правовою, навчально-методичною, довідково-інформаційною, обліково-статистичною, документацією для службового використання) та особливостями її ведення й оформлення. На лабораторному занятті студенти вчаться планувати діяльність психолога в закладі освіти. З цією метою вони розробляють річний план роботи практичного психолога закладу вищої освіти. Завдання такого типу забезпечують набуття майбутніми психологами практичних умінь та навичок.

Структурною складовою курсу «Психологічна служба вищої школи» є виконання студентами індивідуальних навчально-дослідних завдань, які диференційовані за трьома рівнями складності (високий, середній, низький). Завдання високого рівня складності мають творчий, практично зорієнтований характер. Так, для студентів, які бажають отримати більш глибокі знання з курсу, детально вивчити окремі аспекти професійної діяльності практичного психолога, передбачена можливість проведення самостійного науково-психологічного дослідження в позааудиторний час. Студент обирає для себе тему

дослідження, якою він зацікавився, а викладач надає консультацію та методичну допомогу щодо її виконання. Науково-дослідна робота студентів сприяє не лише узагальненню, закріпленню та практичному застосуванню знань з навчального курсу, а й формуванню особистості науковця, здатного продукувати нові ідеї та творчо розв'язувати професійні проблеми.

Ефективним засобом підвищення якості професійної підготовки майбутніх психологів є активна участь здобувачів вищої освіти в студентській проблемній групі «Психологічна служба в закладах освіти», яка функціонує при кафедрі під нашим керівництвом. Проведення тематичних бесід, дискусій, круглих столів з актуальних проблем та перспектив розвитку психологічної служби сприяє підвищенню професійної компетентності майбутніх фахівців.

Таким чином, розроблене та апробоване нами на практиці змістове та методичне забезпечення навчального курсу «Психологічна служба вищої школи» сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх психологів, розвитку інтересу до майбутньої професійної діяльності, виробленню уміння застосовувати теоретичні знання з психології у практичній діяльності. Використання різноманітних психодидактичних форм, методів і засобів роботи під час вивчення цього курсу дозволяє активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів та підготувати їх до здійснення психологічного супроводу освітнього процесу, зокрема в контексті діяльності психологічної служби у закладах вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці психолого-педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх психологів.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Положення про психологічну службу у системі освіти України / Наказ Міністерства освіти і науки України від 22 травня 2018 року № 509, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 31 липня 2018 року за № 885/32337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
3. Панок В. Г. Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2 (1). С. 1-16.

4. Панок В. Г., Острова В. Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти). Київ : Освіта України, 2010. 230 с.
5. Чепелева Н. В., Пов'якель Н. І. Психологічна служба у вищих закладах освіти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 6. С. 2-4.

Ілона Яремич
*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

КРЕАТИВНІ ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ У СПРИЯННІ РОЗВИТКУ САМООСВІТИ ОСОБИСТОСТІ

*Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Лариса Міщиха*

Постановка проблеми. В умовах сучасного прогресу суспільства, яке вимагає від особистості студента максимальної автономії, постає необхідність розвитку не лише професійних компетентностей, знань та умінь, але й оволодіння навичками самостійного пошуку, виокремлення ключових завдань навчання, розв'язання проблемних задач тощо. Становлення самостійності у навчальній діяльності, на наш погляд, потребує розвитку творчого мислення, новаторства, здатності бути продуктивною, активною особистістю, мислити, виходячи за рамки звичного. У цьому аспекті, як ніколи, набуває актуальності використання креативних психотехнологій навчання як інструменту сучасної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями самоосвіти особистості займаються Е.В. Гапон, Д.Б. Богоявленська, О.В. Бурлука, Н.М. Духаніна, А.П. Ющенко та інші. Проблема використання креативних психотехнологій висвітлюється у працях Б.А. Якимчука, Л.П. Міщихи, Н.Є. Скулиш, С.О. Сисоевої, Е.В. Гапона, О.Л. Музики, С.К. Шандрука та інших. Роботи Ю.П. Сурміна, С.Є. Шумської присвячені вивченню методу case-study. Л.